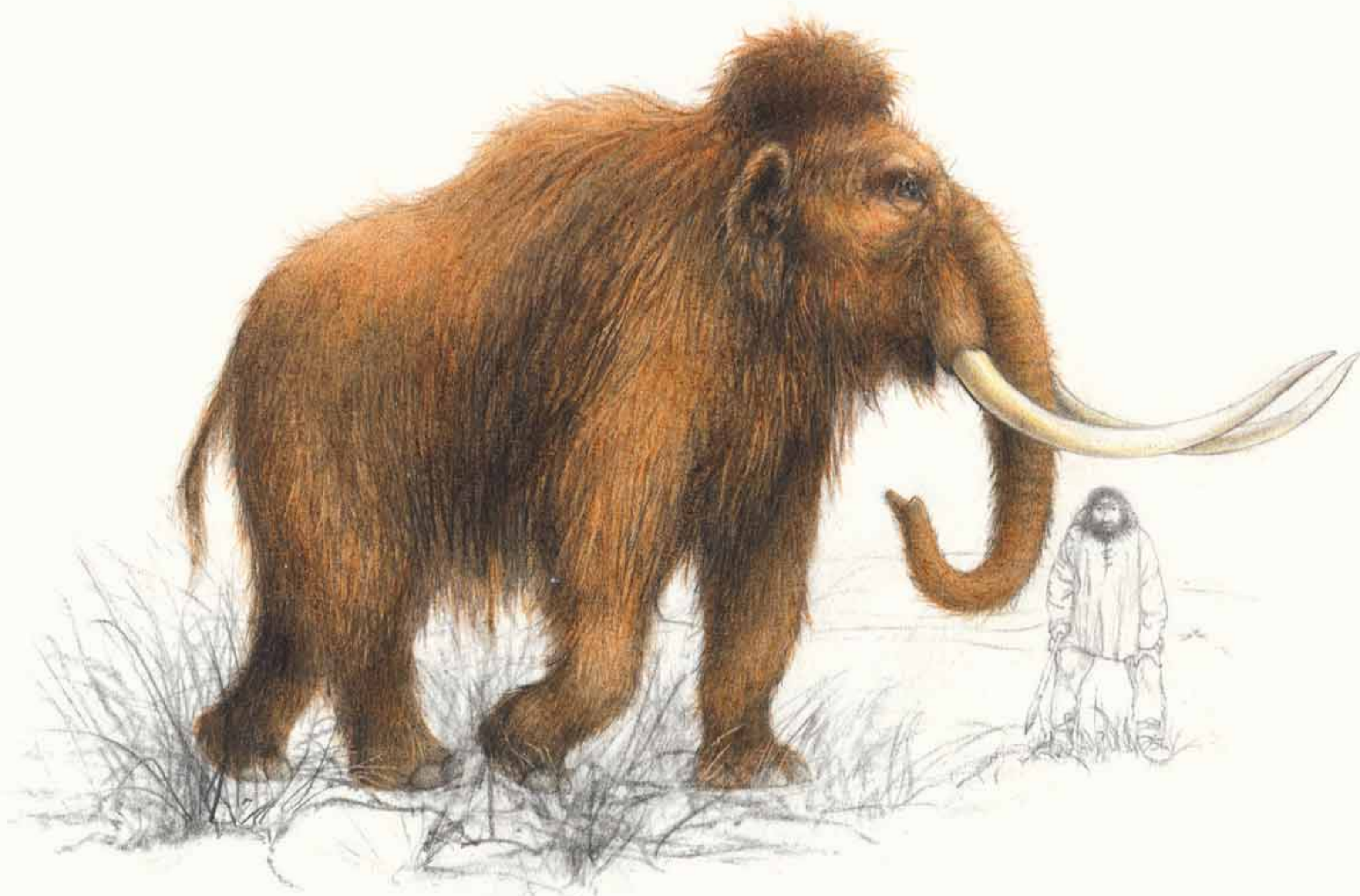

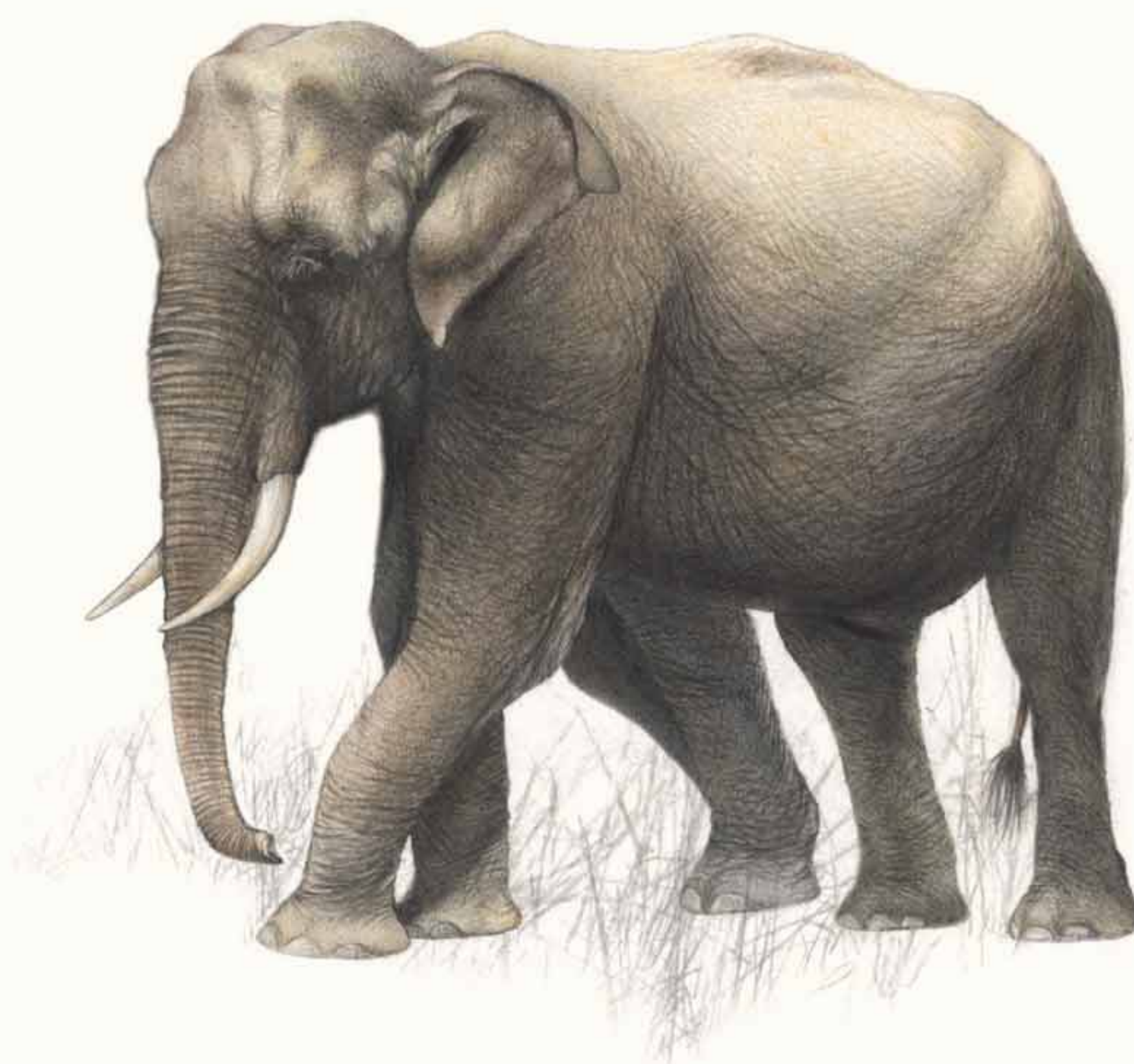
Y.G. 2018

MAMUT

Rod Mammuthus

Mamut a lovec

Slon indický

VÝSKYT: *Evropa, severní Asie, Severní Amerika*

VYHUBEN: *2000 př. n. l.*

Mamuti patří vedle dinosaurů k nejznámějším pravěkým tvorům vůbec. Obecně se ví, že je naši předkové lovili – ale mohli skutečně způsobit jejich vyhynutí? O to se vědci dodnes přou.

Většinou máme představu, že mamuti byli obrovská zvířata. Je pravda, že největší druh mamuta dosahoval výšky přes pět metrů, ale našly se mezi nimi i druhy vysloveně trpasličí. Většina mamutů byla ovšem přibližně stejně velká jako současný slon indický. Byli to ostatně jeho blízcí příbuzní: ve vývoji se od něj odštěpili asi před pěti miliony let. Proto vědci doufají, že by se s pomocí současných slonů indických mohlo podařit mamuty genetickými metodami znovu oživit. K tomu však – možná našťástí – máme stále ještě daleko, ačkoli mamutí genetické informace jsou nám díky zachovalým nálezům ze všech pravěkých zvířat nejznámější.

Oproti současným slonům měli mamuti mnohem delší zahnuté kly a většina druhů také dlouhé chlupy. Byli to výsostní býložravci a ve stádech migrovali po letních a zimních pastvištích a tundrách. Dnes už nepochybujeme o tom, že mamuti byli častou kořistí pravěkých lidí: ti se záměrně usazovali v blízkosti přesunů jejich stád. Ovšem už byla opuštěna myšlenka, že mamuti byli loveni do jam zakrytých větvemi – spíše byli loveni organizovanými skupinami pravěkých lovců. Mamutovo tělo pak bylo většinou beze zbytku využito a spotřebováno: nejen jako potrava, ale také v podobě opěrné konstrukce chýší a užitkových i ozdobných předmětů vyráběných z klů.

Většina mamutů vyhynula už na konci poslední doby ledové, ale na některých místech přežili mnohem déle.

Na Wrangelově ostrově v Severním ledovém oceánu vyhynuli poslední mamuti až kolem roku 2000 před naším letopočtem. Například na ostrově St. Paul u Aljašky, kde mamutí populace přežívaly ještě nedlouho předtím, byl příčinou jejich vyhynutí nedostatek potravy v důsledku zmenšující se plochy ostrova zaplavovaného oceánem. Avšak k masovému hynutí mamutů docházelo na kontinentech už mnohem dříve, zhruba před deseti tisíci lety. Není sporu o tom, že se na jejich vymírání podílel i člověk – podle některých teorií se tak v pravěku, zejména na severoamerickém kontinentě, konala hotová jatka.

Jiní vědci soudí, že hlavní příčinou byly globální změny klimatu, v důsledku nichž vymřely i jiné velké druhy savců. Mamuti kupříkladu nebyli schopni nalézt si potravu v hlubší vrstvě sněhu, což je opět oslabovalo, a stávali se tak snadnější kořistí člověka. Vědce dodnes znepokojují nálezy mamutů zejména z oblasti Sibiře, kteří museli zmrznout během velmi krátké doby několika desítek minut, neboť v jejich žaludcích se našly zbytky nestrávené potravy. Příčinou tak náhlé klimatické katastrofy mohlo být náhlé vychýlení zemské osy a následný pohyb zemské kůry. Ovšem podle poslední teorie z roku 2017 bylo definitivní příčinou vyhynutí mamutů nahromadění genetických mutací. Podobný jev dnes pozorujeme u populací zvířat čítajících už jen několik set kusů, a tedy silně ohrožených vyhynutím.

Ať tak či onak, mamut to s pravěkým člověkem rozhodně neměl lehké. A jistě není náhodou, že doba vyhynutí – nebo vyhubení – posledních zbytků jejich populace na Wrangelově ostrově spadá do období příchodu člověka na tento ostrov.

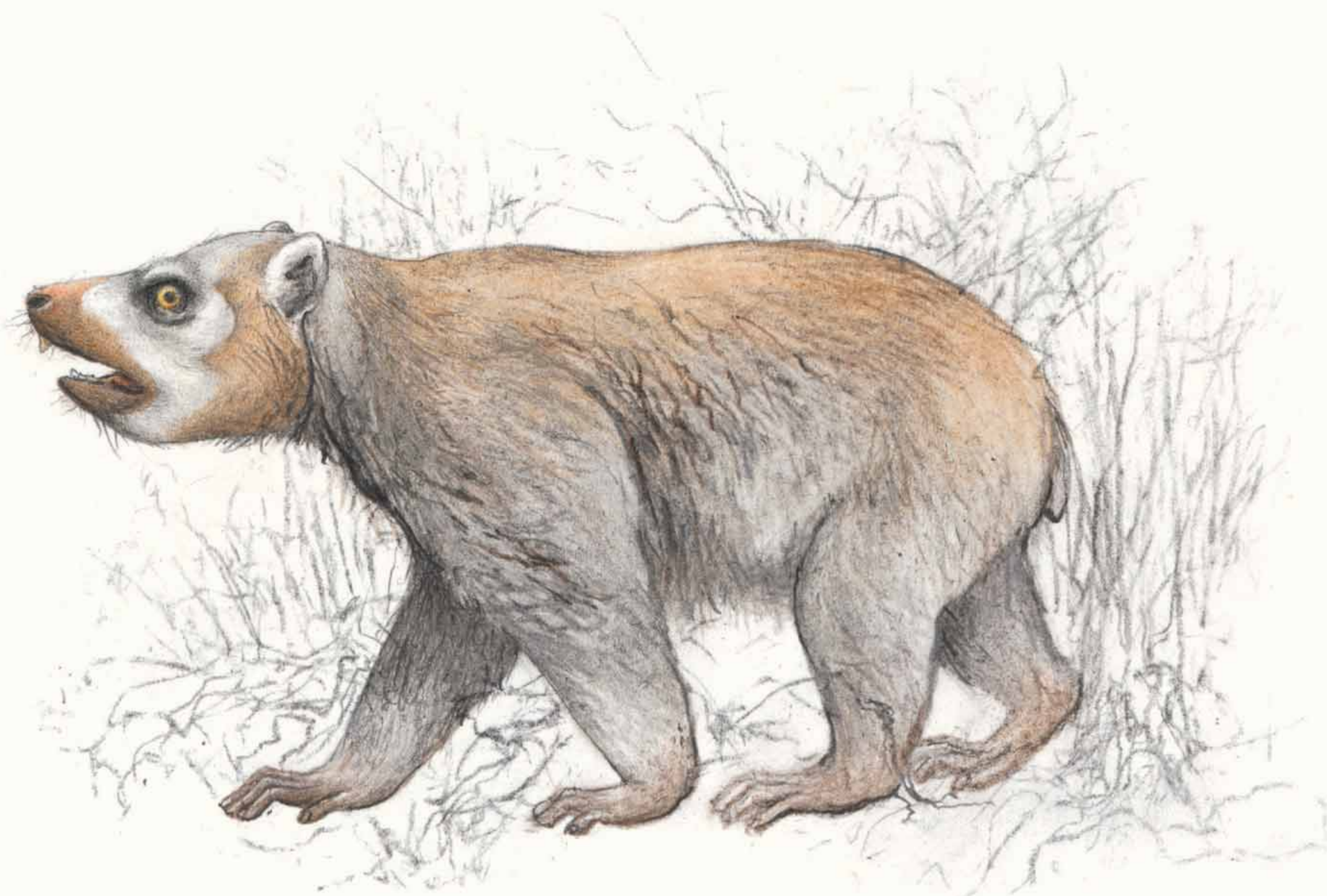

MEGALADAPIS

rod *Megaladapis*

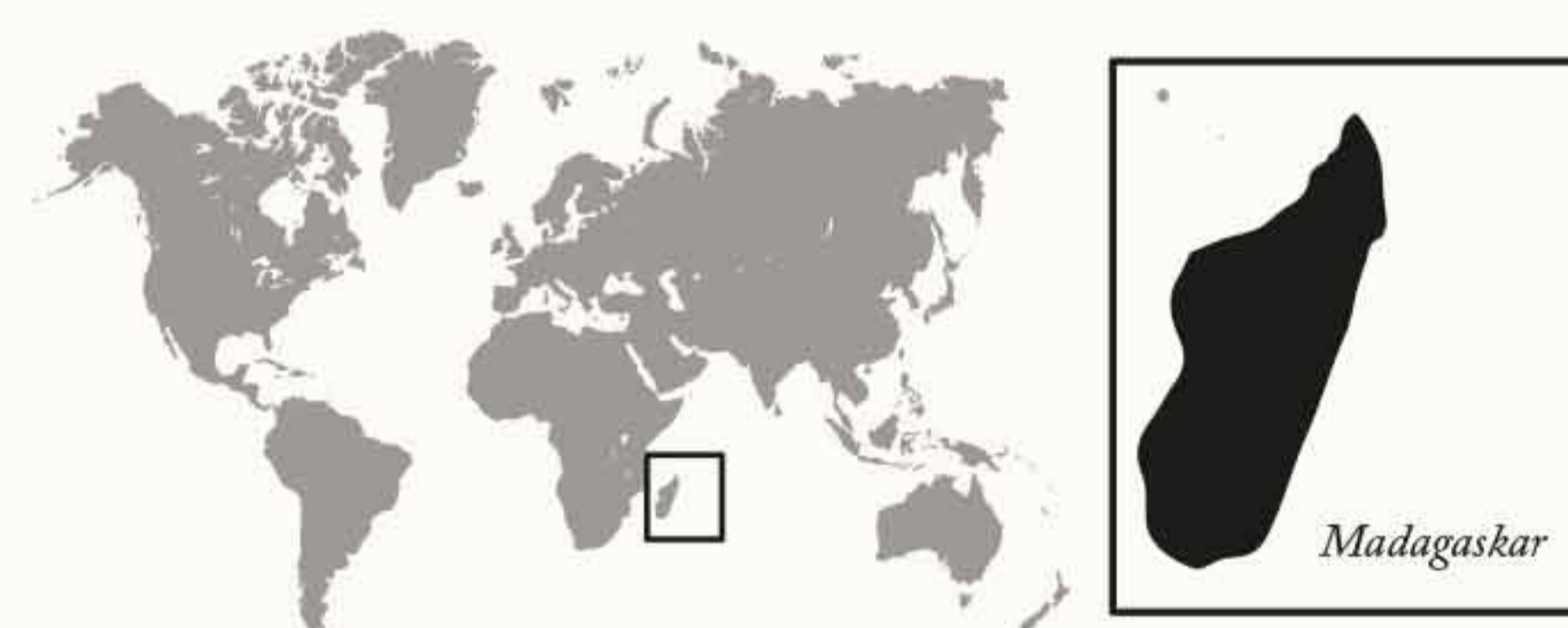
Megaladapis – hlava a lebka

Megaladapis

VÝSKYT: *Madagaskar*

VYHUBEN: *okolo 1500*

Ostrov Madagaskar v Indickém oceánu vzdálený 400 kilometrů od afrického pobřeží je nádherné a fascinující místo. V důsledku izolace se na něm vyvinuly rostlinné i živočišné druhy, které jinde nenajdeme. To platí také o místních savcích: ti se sem velmi pravděpodobně dostali až v době, kdy byl ostrov odtržen od pevniny. Vzhledem k tomu, že všichni savci na Madagaskaru jsou spíše menšího vzrůstu, nabízí se teorie, že připluli na jakýchsi přírodních vorech – takových, které neunesly větší zvířata, jako byli například sloni.

Mezi nejpopulárnější a zároveň nejtypičtější zvířecí obyvatelé Madagaskaru patří poloopice lemuři. Ti přišli ke svému jménu od prvních francouzských kolonizátorů, kteří z nočního pralesa slyšeli strašidelné kvílivé a náříkavé zvuky. Tvory, kteří je vydávali, pojmenovali podle „lemures“ – tak staří Římané označovali duchy zemřelých. Protože lemuři neměli na ostrově žádného přirozeného predátora, adaptovali se na různá prostředí a rozvinuli se do podoby více než třiceti velmi odlišných pozemních, šplhavých nebo skákavých druhů.

Mezi nejpodivnější lemury patřily bezesporu tři druhy rodu *Megaladapis*. Mnohé o nich vypovídá anglické označení „koala lemur“ – skutečně se tito mohutní lemuři způsobem života mnohem menší australské koale podobali. Rozvázně se pohybovali po zemi, ale především v korunách stromů, kde spásali mladé výhonky větví. To se dá usoudit z toho, že přestože to byli výsostní býložravci, na všech kosterních nálezích se našly zuby jen velmi

mírně obroušený. Důvod jejich pomalosti spočíval jednak v tom, že neměli přirozeného nepřítele, jednak v jejich hmotnosti: byli robustní a zavalití, na výšku měřili kolem 150 centimetrů a vážili snad kolem osmdesáti kilogramů. Nápadná a zvláštní je jejich lebka, která se nepodobá žádnému jinému primátovi – má protáhlou a silně vyvinutou obličejovou část.

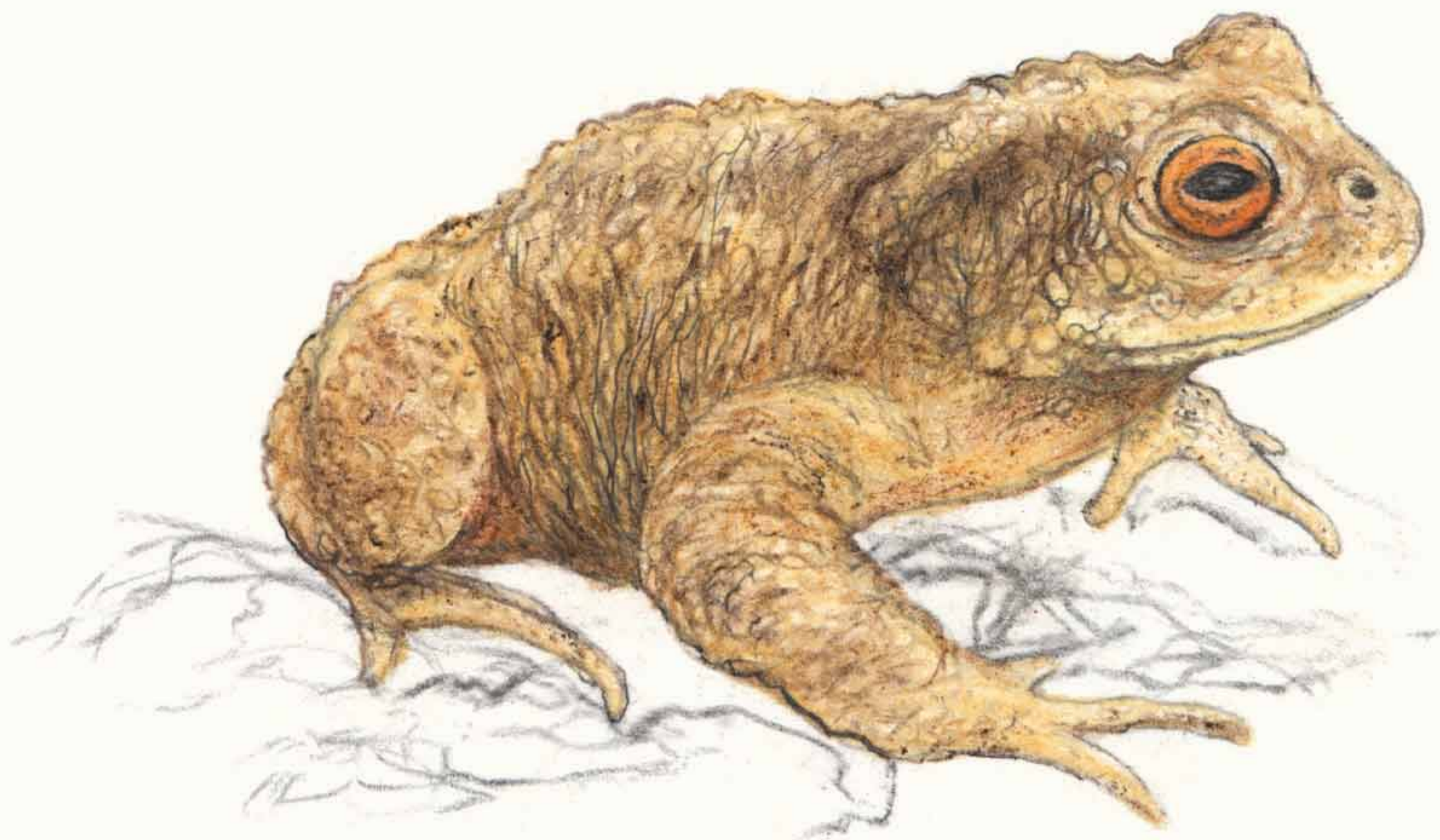
Nejmenší zástupce rodu *Megaladapis* byl *Megaladapis madagascariensis*, mohutné velikosti dosahovaly druhy *Megaladapis grandidieri* a *Megaladapis edwardsi*. Právě poslední jmenovaný druh na ostrově přežíval pravděpodobně až do patnáctého století. Dokonce ještě v polovině sedmnáctého století se v jednom cestopise píše o setkání s tvorem velikosti krávy, s lidskou tváří a opičíma nohama – ale rozhodně není jisté, že se muselo jednat právě o megaladapise.

Je ovšem otázkou, jak dalece souvisí jejich vyhynutí s příchodem člověka na ostrov a jeho činností. Předpokládá se, že první malajští osadníci jednak plenili lesy, kde megaladapisové žili, jednak je pravděpodobně jako snadnou kořist také lovili. Na druhou stranu dodnes patří lemuři na ostrově k posvátným a nedotknutelným zvířatům, které domorodci nechávají z náboženské úcty na pokoji. Možná větší podíl na vymření těchto tvorů měla změna klimatických podmínek: v éře sucha ustupovaly lesy a megaladapisové tak byli snadno zranitelní. A jak to u střetů civilizací bývá, mohla hrát roli i novými osadníky zavlečená nákaza, která tyto zvláštní lemury zdecimovala.

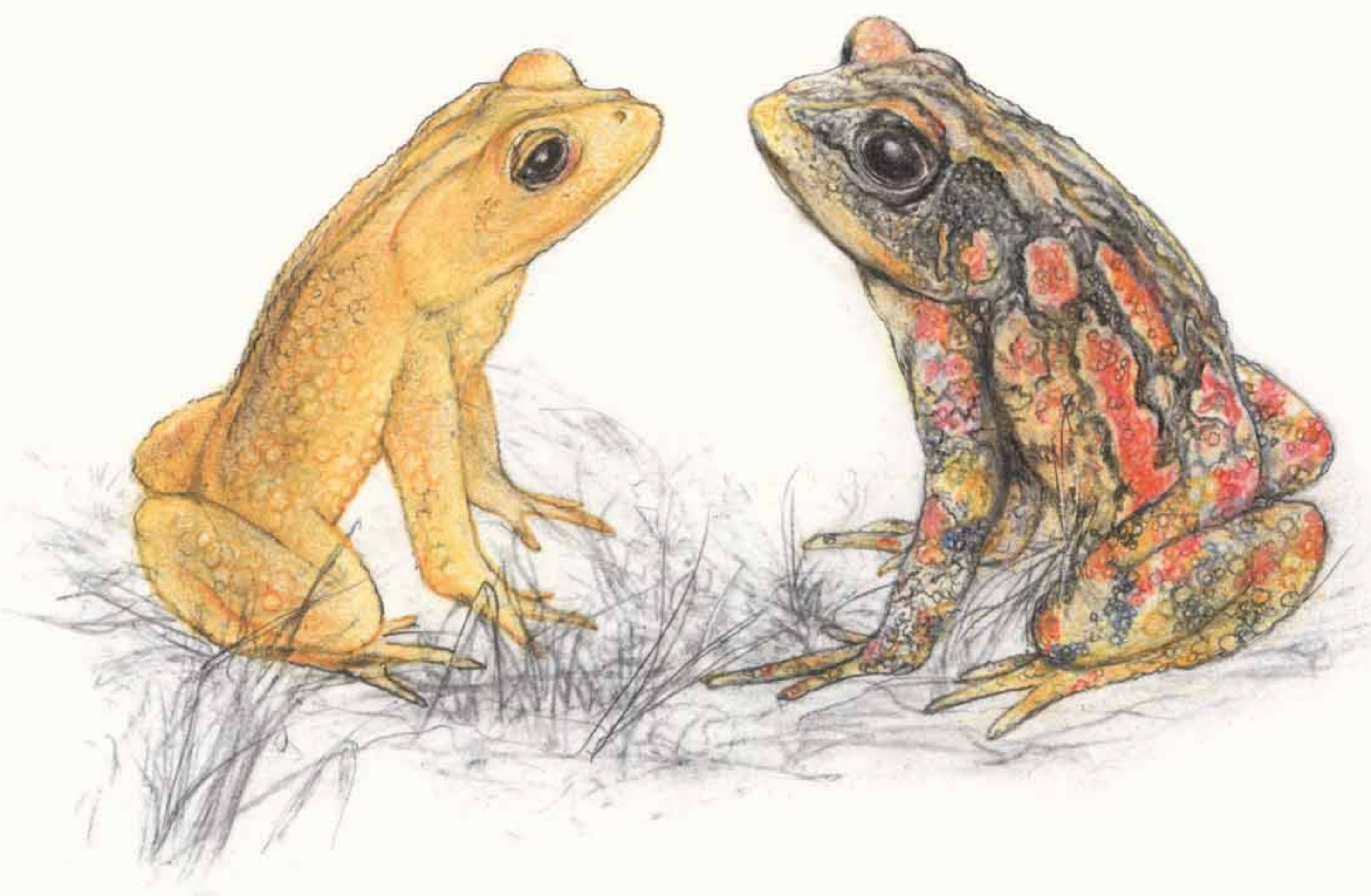
ROPUCHA ZLATÁ

Incilius periglenes

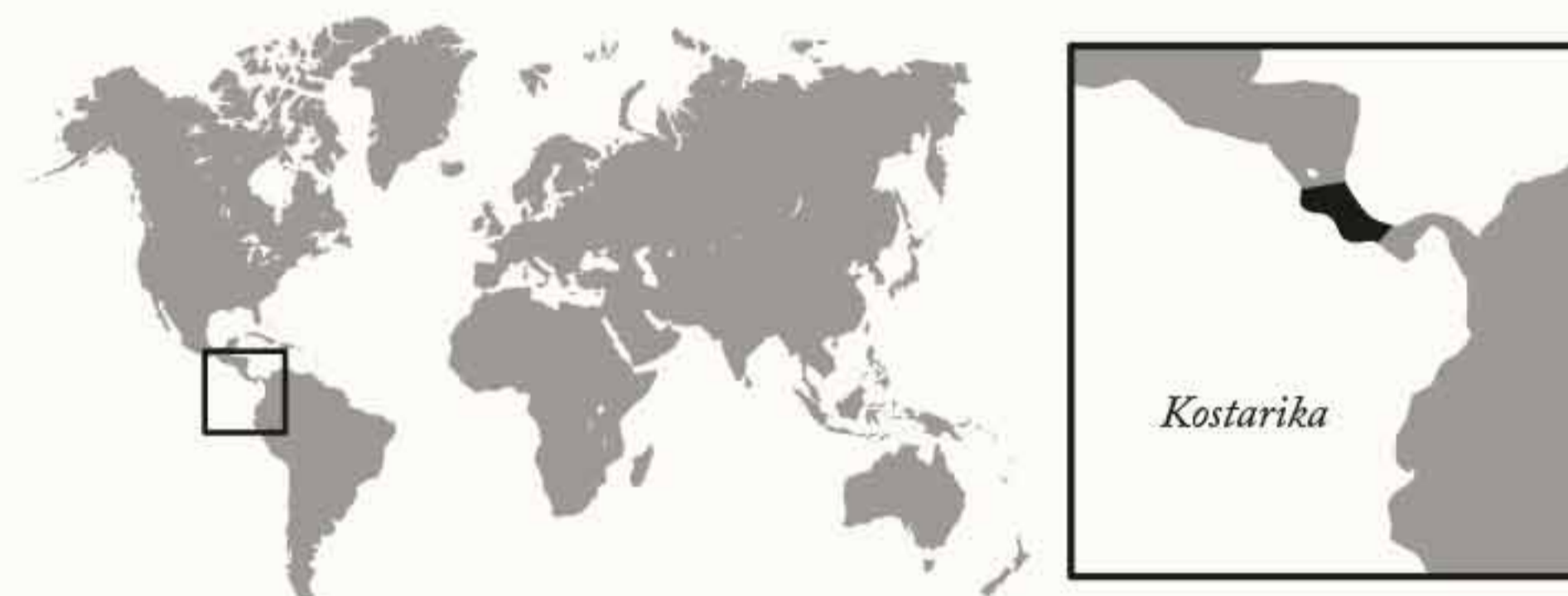
Ropucha obecná

Ropucha zlatá – samec se samicí

VÝSKYT: *Kostarika*

VYHUBENA: 1989

Sředoamerický stát Kostarika se rozprostírá od pobřeží Atlantského oceánu po pobřeží Pacifiku a je pokryt hornatou krajinou s deštnými pralesy. Právě v nich roku 1964 objevil americký herpetolog Jay Savage nový druh obojživelníka – fascinující oranžovou ropuchu, která si bezpochyby zasloužila druhové jméno „zlatá“. Lidstvo se však z její existence neradovalo dlouho: od roku 1989 už nebyla nikdy spatřena. Na vině jsou tentokrát nejspíše lokální klimatické výkyvy.

Tato ropucha se od ostatních zástupců svého rodu v mnoha věcech lišila. Především se u ní vyvinul výrazný pohlavní dimorfismus, tedy odlišný vzhled samců a samic. Oranžoví byli pouze mnohem početnější samci velcí asi pět centimetrů, kdežto asi o půl centimetru větší samice měly modročernou barvu s oranžovými skvrnami. Ropuchu zlatou bylo možné pozorovat pouze krátce po období dešťů, v době rozmnožování, kdy jako všichni obojživelníci vyhledávala vodu k naklazení vajíček. Samečci zde navzájem bojovali o možnost spářit se se samičkami, kterých bylo výrazně méně. Populace celého druhu obývala pralesní území o velikosti necelých čtyř kilometrů čtverečních severně od města Monteverde. Ještě počátkem osmdesátých let bylo možno u tůňek napočítat až 1 500 ropuch zlatých.

Právě na vlhkosti a pravidelném rovnoměrném zaplavení tůňek byl tento druh závislý a kvůli tomu se zdržoval až ve vyšších nadmořských výškách. Ovšem v letech

1986–1987 zavládlo v oblasti extrémní sucho a tůňky vyschly, než se pulci stačili přeměnit v dospělé žáby. Důsledky byly katastrofální: v roce 1988 bylo pozorováno pouze deset žab a 15. května roku 1989 byla ropucha zlatá spatřena naposledy. Zkázou těchto žabek nejspíše završila houbová infekce, které se daří právě v suchu a která v současnosti ohrožuje populace obojživelníků na celém světě. Ani pozdější pátrání v teráriích zoologických zahrad nepřineslo žádné výsledky, a tak byla ropucha zlatá roku 2007 zapsána na seznam vyhynulých druhů.

Až nedávno odborníci z Kolumbijské univerzity na základě analýzy vzorků dřeva stromů z oblasti zjistili, že sucho v druhé polovině osmdesátých let nejspíše zapříčinil složitý klimatický jev zvaný El Niño, který spočívá ve vzájemném působení pacifických mořských proudů a atmosféry a ve svém důsledku ovlivňuje počasí na celé planetě. Když po období sucha v Kostarice konečně přišel déšť, přinesl s sebou další pohromu: v parách horských mlh se nakuulovaly sloučeniny z pesticidů, jimiž domorodci ošetřují své plantáže v nížinách. Ropuchy oslabené suchem je vstřebaly pokožkou v podobě jedu.

Vlastně tedy není jasné, jestli zánik ropuchy zlaté způsobil výhradně člověk, protože lidský podíl na zvýšené intenzitě jevu El Niño není dosud vysvětlen. Ale jedno jasné je – ropuchu zlatou dnes můžeme pozorovat už jen na fotografiích nebo vzácných videozáznamech.